

dr hab. Monika A. Król
Uniwersytet Łódzki
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji
Zakład Prawa Ochrony Środowiska

RECENZJA

rozprawy doktorskiej dr. Piotra Listosa

pt. „Ewolucja prawa weterynaryjnego” Lublin 2018, s. 271

W wykonaniu uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z 21 października 2018 r. przedkładałam recenzję rozprawy doktorskiej dr. Piotra Listosa pt. „Ewolucja prawa weterynaryjnego”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Beaty Jeżyńskiej, prof. UMCS.

Stwierdzam, że przedłożona mi rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie przez Doktoranta zagadnienia naukowego, wykazując jego ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej „prawo” oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Praca odpowiada wymaganiom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) i może stanowić podstawę do dopuszczenia do dalszego etapu postępowania.

I. Temat rozprawy, stan badań naukowych

Problematyka podjęta przez Doktoranta jest tematem istotnym, zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Na doniosłość omawianego zagadnienia wskazuje istnienie kilku konwencji Rady Europy, w tym: z 1968 r. i 2003 r. o ochronie zwierząt w transporcie międzynarodowym, z 1976 r. o ochronie zwierząt hodowlanych i

gospodarskich, z 1979 r. o ochronie zwierząt rzeźnych, z 1986 r. o ochronie zwierząt kręgowych używanych do celów doświadczalnych oraz do innych celów naukowych, a także z 1987 r. o ochronie zwierząt domowych. Problematyka prawnej ochrony zwierząt jest przedmiotem regulacji także w naszym systemie prawnym i to w kilku aktach normatywnych, a zwłaszcza w ustawie z 1997 r. o ochronie zwierząt, z 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, czy ustawie z 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej. Dwie pierwsze z wymienionych ustaw doczekały się omówień naukowych w postaci komentarzy (W. Kotowski, B. Kurzępa, *Komentarz do niektórych przepisów ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt* [w:] *Wykroczenia pozakodeksowe. Komentarz*, Warszawa 2008 czy W. Radecki, *Ustawy o ochronie zwierząt, o doświadczeniach na zwierzętach - z komentarzem*, Warszawa 2007, a także W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2012).

Za doniosłością teoretyczną przemawiają pojawiające się w ostatnich latach opracowania naukowe, odnoszące się do różnych aspektów ochrony zwierząt i prawa weterynaryjnego. Można wśród nich wskazać przede wszystkim: 1) kilka monografii, w tym opublikowana w Warszawie w 2017 r. rozprawa habilitacyjna J. Wegner, *Skuteczność unijnego prawa administracyjnego na przykładzie ochrony weterynaryjnej*, czy monografia pt. *Prawna ochrona zwierząt*, praca zbiorowa pod red. M. Mozgowej, Lublin 2002, a zwłaszcza zamieszczone tam rozdziały A. Przyborowskiej-Klimczak i J. Stelmasiaka; 2) trzeba także wskazać opracowanie monograficzne wydane w serii akademickiej autorstwa B. Jeżyńskiej, A. Oleszko, R. Pastuszko, *Prawo weterynaryjne*, Zakamycze 2005; 3) mniejsze formy w postaci artykułów naukowych publikowanych w czasopismach lub rozdziałów w monografiach, w których dokonano analizy zadań i kompetencji organów inspekcji weterynaryjnej (np. M. Lisiowska, *Prawne formy działania Inspekcji Weterynaryjnej. Zarys problematyki*, *Studia Iuridica Lublinensia* 2012, nr 18, czy J. Wegner-Kowalska, *Kierownik powiatowej inspekcji weterynaryjnej jako organ administracji publicznej* [w:] J. Łukasiewicz (red.), „Procesy kierowania w systemie administracji publicznej”, Rzeszów 2014), a także badania prowadzone z punktu widzenia prawnej ochrony zwierząt (np. M.A. Król, *Humanitarna ochrona zwierząt* [w:] P. Korzeniowski (red.), *Prawa i obowiązki przedsiębiorców w ochronie środowiska*, Warszawa 2010).

O znaczeniu praktycznym świadczą liczne orzeczenia sądów, w tym także przywołane w pracy orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Sprawiedliwości UE, czy sądów polskich: Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i sądów

administracyjnych, powstające na tle sporów wynikłych na gruncie wskazanych aktów prawnych.

Współcześnie poszczególne dziedziny prawa, dzięki dynamicznemu rozwojowi badań naukowych, są poddane pogłębionym i ciągle aktualizowanym analizom. Problemy naukowe powstają najczęściej na styku różnych dziedzin prawa i odzwierciedlają niedostateczny stan wiedzy w danym zakresie. Taki obszar badawczy jest przedmiotem recenzowanej rozprawy. Dotyczy ona styku prawa administracyjnego, a zwłaszcza jego części należącej do prawa ochrony środowiska oraz prawa rolnego, m.in. zagadnień odnoszących się do bezpieczeństwa żywności i żywienia. Takie podejście jest jak najbardziej słuszne. Wynika także ze specyfiki prawa ochrony środowiska, które jest dziedziną eklektyczną, przenikająca swoim zakresem różne obszary prawa.

Należy ponadto dodać, że podejmowana przez Doktoranta problematyka należy do konfliktogennych. Zwłaszcza dotyczy to wykorzystywania weterynarii sądowej dla potrzeb zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego oraz kształtowania ładu społecznego w szczególnych sytuacjach, w których rozwiązanie zależy od oceny biegłych z zakresu zdrowia zwierząt. Współcześnie, wobec pojawiających się chorób zakaźnych zwierząt (np. pryszczycy, choroba ASF, grypa ptaków) podlegających obowiązkowemu zwalczaniu, wprowadzono wiele obowiązków dla posiadaczy zwierząt (np. przestrzegania zasad bioasekuracji). Wykonywanie zawodu lekarza weterynarii, zarówno w formie świadczenia usług leczenia zwierząt, możliwości ustanowienia nakazu uboju zwierząt chorych, zakażonych czy podejrzanych o zakażenie, a także nadzoru nad higieną żywności pochodzenia zwierzęcego może niejednokrotnie rodzić szereg sytuacji konfliktowych, których rozwiązanie przez organ procesowy powoduje konieczność skorzystania z wiedzy sądowo-weterynaryjnej.

Zagadnieniu nadzoru weterynaryjnego poświęcono w literaturze niewiele miejsca, rzadko bywa też tematem samodzielnego opracowania. Ze wskazanych względów wybór tematu należy uznać za właściwy i interesujący.

II. Cel rozprawy i metody badawcze

Celem pracy jest analiza w zakresie ewolucji prawa weterynaryjnego, ujmowanego w kontekście zmian cywilizacyjnych, światopoglądowych oraz świadomości o relacjach człowiek – zwierzę, a także publicznoprawnego charakteru norm prawa weterynaryjnego, chroniącego publiczne, zdrowotne bezpieczeństwo ludzi i zwierząt. Odpowiedzi na postawione przez Doktoranta pytania, ukazują podstawowy problem badawczy rozprawy.

Dotyczy on analizy i oceny regulacji prawnej dokonanej pod kątem zapewnienia bezpieczeństwa publicznego, a zwłaszcza tego obszaru odnoszącego się do zdrowia publicznego i bezpieczeństwa zdrowotnego żywności.

Autor stawia tezę, która sprowadza się do przyjęcia założenia, że ochrona weterynaryjna ujęta w przepisach prawa weterynaryjnego za zasadniczy cel stawia ochronę życia, zdrowia i dobrostanu zwierząt. Ochrona weterynaryjna obejmuje swoim zakresem ochronę zwierząt oraz ludzi, jako istot żywych koegzystujących w tym samym środowisku naturalnym. W treści pracy Doktorant założony we wstępie cel realizuje i wykazuje postawioną tezę. Autor podejmuje również próbę sformułowania wniosków końcowych, ukierunkowanych na zwiększenie ochrony weterynaryjnej.

Doktorant prawidłowo określa zespół metod badawczych. Jak wskazuje, jako podstawową metodę badawczą przyjął metodę dogmatyczno-prawną, polegającą na analizie przepisów aktów prawnych oraz metodę teoretyczno-prawną, polegającą na przedstawieniu wykładni poszczególnych przepisów, która jest prezentowana w doktrynie i orzecznictwie sądowym. Ponadto, z uwagi na przyjęte założenie, w ogromnym zakresie wykorzystano metodę historyczno-prawną, głównie w celu ukazania ewolucji poszczególnych przepisów weterynaryjnej ochrony zwierząt w Polsce. Natomiast Doktorant nie zastosował metody prawnoporównawczej. Prowadzone rozwiązania można było chociaż przykładowo zilustrować rozwiązaniami prawnymi w zakresie ochrony weterynaryjnej w wybranych państwach europejskich. Jest to kwestia istotna chociażby z punktu widzenia konieczności współpracy granicznych lekarzy weterynarii (s. 179). Trzeba także pamiętać, że komparatystyka prawnicza stanowi współcześnie integralną część badań naukowych. Znacznie wzbogaciłoby to wartość pracy.

Nie budzi większych zastrzeżeń dobór materiału badawczego w odniesieniu do kwestii zasadniczych. Autor skorzystał z komentarzy do ustawy, monografii, materiałów z sesji naukowych i konferencji oraz artykułów. Wykaz literatury obejmuje łącznie 194 pozycje podzielone na komentarze, monografie, materiały z sesji naukowych i konferencji oraz artykuły naukowe, w tym 9 pozycji literatury zagranicznej. Literatura wykorzystana w pracy obejmuje przede wszystkim pozycje prawnicze, a uzupełnieniem literatury prawniczej są opracowania z zakresu weterynarii i to także te pochodzące z drugiej połowy XIX w. Przywołanie tytułu unikalnych pozycji to duża zaleta pracy. Jedna uwaga dotyczy przywołania rozdziału J. Miłkowskiej-Rębowskiej [w:] M. Gorski (red.), *Prawo ochrony środowiska*, który jest przytoczony z wydania z 2009 r. Myślę, że trzeba było tę pozycję uaktualnić, bowiem od 2009 r. ukazały się już dwa kolejne wydania tego podręcznika.

Analizie poddano wiele orzeczeń sądowych, w tym w szczególności orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Sprawiedliwości UE, a także polskich: Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i sądów administracyjnych (łącznie 50 orzeczeń). Bibliografia zawiera także wykaz wykorzystanych aktów prawnych. Dobór pozycji literatury, źródeł prawa i orzecznictwa dowodzą znajomości każdej z nich z osobna. Wpływa to także na warsztat naukowy Doktoranta, który jest bogaty, różnorodny i obejmujący komplet stanu wiedzy, stanu prawnego i stanu wypowiedzi jurydycznej w ocenianej materii. Praca obejmuje stan prawny na 31 października 2018 r.

III. Struktura rozprawy

Recenzowana rozprawa zawiera 271 stron. Zasadnicze rozważania zostały poprzedzone *Wstępem*, ukazującym uzasadnienie wyboru tematu, podstawowe założenia koncepcyjne, cele, zakres, tezę, metody badawcze.

Zasadnicza, merytoryczna część rozprawy, podzielona jest na sześć rozdziałów (przy czym we *Wstępie* Autor wskazuje ich siedem - s. 17 i 21 – zaliczając, jak sędzę, jako siódmy rozdział *Wnioski końcowe*). Każdy z rozdziałów jest podzielony na kilka punktów, a te często jeszcze na jednostki niższego rzędu - podpunkty. Taki podział zapewnia komunikatywność prowadzonych rozważań, które w innym wypadku, przy wielostronicowych i wielowątkowych rozważaniach, straciłyby walory poznawcze. Autor konsekwentnie w całej pracy stosuje akapity (wprowadzając odstępy między blokami tekstu ułożonych jeden po drugim, a stosując także wcięcie w pierwszym wierszu, gdy zaczyna nową myśl w rozważaniach), a dążąc do przejrzystości rozważań wypunktowuje zasadnicze kwestie.

Pracę kończą merytoryczne *Wnioski końcowe* oraz *Bibliografia* zawierająca wykazy wykorzystanej literatury, aktów prawnych, orzecznictwa. Trzeba podkreślić, że sztuka strukturyzowania tekstu i frazowania wypowiedzi świadczy o biegłości warsztatu pisarskiego Doktoranta.

IV. Treść rozprawy

Recenzowana rozprawa jest podzielona na sześć rozdziałów. Pierwszy, dotyczy ochrony zwierząt jako przedmiotu regulacji prawnej. Autor wprowadza w nim podstawowe kategorie pojęciowe, związane z prowadzonymi rozważaniami. Ciekawie ukazuje prawną kwalifikację ochrony zwierząt. Nawiązując do poglądów wyrażonych w doktrynie prawa ochrony środowiska, wyróżnia ochronę humanitarną, zachowawczą i użytkową zwierząt. Na tym tle wskazuje miejsce ochrony weterynaryjnej w prawnym systemie ochrony zwierząt.

Ten punkt stanowi swoiste przejście do kolejnego punktu odnoszącego się do konstytucyjnych podstaw weterynaryjnej ochrony zwierząt. Jak słusznie zauważa Doktorant, konstytucja RP wprost nie normuje statusu prawnego zwierząt, ale wyznaczającej kierunki działania władz publicznych i odwołując się do zasady zrównoważonego rozwoju oraz uznając ochronę środowiska za wartość mogącą uzasadnić ograniczenie praw i wolności, pośrednio odnosi się do ochrony zwierząt (s. 47). Zauważa też, że pomimo, iż z kilku przepisów ustawy zasadniczej wynikają zadania państwa w ochronie środowiska oraz powszechny nakaz dbałości o stan środowiska to "ochrona zwierząt, a zwłaszcza jej weterynaryjny zakres nie jest jednoznacznie przesądzona" (s. 48). Kończy ten rozdział analiza międzynarodowych i europejskich źródeł prawa, zawartych zarówno w wiążących aktach prawnych, jak i dokumentach programowych, niemających mocy normatywnej, ale wyznaczających pewne kierunki działania i tym samym kształtujących również politykę prawodawczą.

Drugi rozdział dotyczy genezy weterynaryjnej ochrony zwierząt w Polsce. Autor wskazuje etymologiczne znaczenie określenia „weterynaria”, a sięgając do starszej literatury przeprowadza analizę regulacji prawnej w zakresie ochrony zwierząt i kształtowania się zawodu weterynarza na ziemiach polskich od czasów starożytnych, poprzez wieki średnie, po czasy nowożytne. Doktorant ciekawie ukazuje obowiązki ustanowione w najstarszych regulacjach z zakresu policji weterynaryjnej oraz odnotowane w instrukcjach dla lekarzy: m.in. stałą rewizję stad i trzód w celu zwalczania księgosuszu (s. 95-98), obowiązkowe szczepienia w celu zwalczania wścieklizny (s. 98), czy nadzór nad targami zwierząt. Podobnie trzeci rozdział w ujęciu ewolucyjnym ukazuje rozwój prawa weterynaryjnego w II Rzeczypospolitej oraz w Polsce powojennej. Tu zwłaszcza na uwagę zasługują dwa akty z 1919 r. w przedmiocie zwalczania chorób zakaźnych oraz innych chorób występujących nagminnie oraz rozporządzenie Prezydenta RP z 1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych. W okresie PRL uwagę zwraca chronologiczny układ, w którym Doktorant omawia organizację służby weterynaryjnej w poszczególnych latach (m.in. umiejscowienie w strukturze organizacyjnej organów administracji państwowej, zakres kompetencji).

Rozdział czwarty dotyczy ochrony weterynaryjnej w okresie przekształceń ustrojowych w latach 1989-2004. Okres ten jest wyznaczony dwoma cezurami czasowymi: przemianami ustrojowymi 1989 r. i uchwaleniem ustawy z 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, która wprowadziła nowe rozwiązania modelowe ochrony weterynaryjnej, ukierunkowane na podstawową jej formę, jaką jest zwalczanie i zapobieganie chorobom zakaźnym zwierząt oraz zapobieganie zagrożeniom stad

wynikającym dla ludzi. W tym okresie najistotniejsze znaczenie należy przypisać ustawie z 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz Państwowej Inspekcji Weterynaryjnej, która uchylila obowiązujące przez okres siedemdziesięciu lat rozporządzenie Prezydenta RP z 1927 r. o zwalczaniu zaraźliwych chorób zwierzęcych.

Piąty rozdział dotyczy już kwestii współczesnych, ochrony weterynaryjnej RP w systemie europejskiego prawodawstwa weterynaryjnego. Ten rozdział w zasadzie został poświęcony analizie struktury organizacyjnej Inspekcji Weterynaryjnej oraz obowiązków związanych ze zwalczaniem chorób zakaźnych, które jak słusznie podkreśla Autor, trzeba było dostosować do regulacji obowiązującej w UE. Oznacza to nie tylko samą transpozycję norm obowiązujących w UE, ale także obowiązek późniejszego egzekwowania stosowania przepisów prawa.

Ciekawy w tym zakresie jest rozdział VI służący analizie zadań samorządu lekarsko-weterynaryjnego oraz weterynarii sądowej. Tu, kontynuując zasadnicze zamierzenie badawcze ukazania ewolucji prawa weterynaryjnego, wprowadza rys historyczny samorządu lekarsko-weterynaryjnego i weterynarii sądowej. Podkreśla przy tym publiczne funkcje weterynarii sądowej. Praca jest uwieńczona *Wnioskami końcowymi*. Podkreślenia wymaga, że Autor swoje uwagi zamieszcza w podsumowaniu po każdym z rozdziałów, nie tylko w wieńczącym pracę podsumowaniu.

V. Uwagi merytoryczne

Dla sformułowania ostatecznej oceny podstawowe znaczenie ma merytoryczna zawartość pracy. Należy ją ocenić wysoko, mimo kilku nasuwających się uwag.

Rozdział pierwszy dotyczy ochrony zwierząt jako przedmiotu regulacji prawnej. Należy w tym miejscu zauważyć, że w ujęciu prawa ochrony środowiska zwierzęta są integralną częścią biosfery i także z tego względu podlegają ochronie. Biosfera stanowi ekosystem globalny, na który składają się wszystkie ekosystemy w ich najmniejszym wymiarze. W doktrynie prawa ochrony środowiska, przyjmuje się, że jest to warstwa powłoki ziemskiej (litosfery, hydrosfery, atmosfery), w której istnieją warunki rozwoju życia i która jest zasiedlana przez żywe organizmy: zwierzęta, rośliny i grzyby. Ochrona biosfery, obok poprawy jakości życia, stanowi jeden z zasadniczych celów ochrony środowiska w skali lokalnej, regionalnej i globalnej. W tym ujęciu ochrona biosfery będzie obejmowała ochronę podstawowych komponentów przyrody wraz z organizmami ją zamieszkującymi. Ochrona w odniesieniu do żywych elementów biosfery jest realizowana poprzez instrumenty prawne

służące ochronie idealnej (konserwatorskiej) i użytkowej (w trakcie gospodarczego wykorzystania). Zwierzęta, w zależności od cech gatunkowych podlegają jednej lub drugiej formie ochrony. Uwaga Autora została skupiona na ochronie użytkowej zwierząt i w ramach niej humanitarnej. Można było w tych wstępnych rozważaniach także szerzej uwzględnić aspekt ochrony idealnej. Ciekawa by była także uwaga dotycząca roli służby weterynaryjnej w ochronie gatunków zwierząt podlegających ochronie gatunkowej, żyjących w stanie wolnym, czy w ogrodach zoologicznych.

Kilka uwag dotyczy też pojęcia środowisko. Punkty 3.2.1. i 3.2.2. rozdziału pierwszego dotyczą konstytucyjnego ujęcia środowiska i konstytucyjnych podstaw ochrony środowiska. Z uwagi na temat pracy i jej nachylenie na ochronę zwierząt zrozumiałe są odniesienia w tym punkcie do tego tematu. Jednakże przeprowadzona analiza definicji legalnej pojęcia „środowisko”, jak i konstytucyjnych podstaw ochrony środowiska wydaje się być niewystarczająca. Autor nie sięgnął w zadowalającym zakresie do doktryny prawa ochrony środowiska. Gdyby opracowanie to miało być przygotowane do druku sugerowałaby sięgnięcie np. do pozycji: M. Górski, Środowisko i jego zagrożenia [w:] M. Górski (red.), Prawo ochrony środowiska, Warszawa 2018, s. 31-35 czy M. Górski, M. Bar, W. Radecki, J. Jendrośka, J. Jerzmański, M. Pchalek, S. Urban, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Warszawa 2011, s. 116 – 117, a także B. Rakoczy, Komentarz do art. 3 [w:] J. Ciechanowicz-McLean, Z. Bukowski, B. Rakoczy, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Warszawa 2008, s. 46 - 47.

Z uznaniem należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa zawiera zarówno tezę, jak i swoisty klucz do całości problematyki, swój „leitmotiv”. Stanowi on o wartości tej pracy. Otóż całość rozważań Autora zmierza do uzasadnienia twierdzenia o znaczeniu ochrony weterynaryjnej w zapewnieniu bezpieczeństwa publicznego. Ochrona weterynaryjna, w ujęciu prezentowanym przez Autora, wyznacza reguły kształtujące relacje człowiek – zwierzę, które są podstawą dla dalszych tez badawczych. Doktorant zauważa, że ochrona weterynaryjna: ogranicza swobodę działań człowieka względem zwierząt w ramach ochrony humanitarnej, gatunkowej i użytkowej, a zatem bez względu na gatunek, sposób życia i przeznaczenie zwierząt, ale z uwagi na jego dobrostan. Ponadto ochrona weterynaryjna ustala zakres, metody i możliwości opieki medycznej nad zwierzętami oraz podstawy bezpieczeństwa zdrowotnego ludzi, w sytuacji wykrycia i rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych określanych jako zoonozy, w tym dopuszczalność najbardziej kontrowersyjnej metody jaką jest likwidacja chorych zwierząt. Przepisy te określają także warunki zachowania dobrostanu zwierząt w ich warunkach życia. Tu szczególnego znaczenia nabierają kwestie zmian

wymagań co do warunków chowu i hodowli zwierząt użytkowych, warunków przetrzymywania, transportu i uboju zwierząt. Dyskutowane są także problemy dopuszczalnych doświadczeń na zwierzętach, wobec poszerzającej się sfery ich ograniczeń i ich zasadności.

VI. Strona formalna pracy

Pod względem formalnym praca została napisana prawidłowo. Doktorant posługuje się aparaturą językową właściwą dla prawa administracyjnego. Poprawność terminologiczna świadczy o znajomości przez Doktoranta ogólnej wiedzy wymaganej na tym etapie rozwoju naukowego oraz wiedzy specjalistycznej z zakresu weterynarii. Rozprawa jest staranna, napisana ładnym, zrozumiałym, prawniczym językiem. Błędy stylistyczne, korektorskie czy interpunkcyjne są nieliczne (m.in. literówki np. s. 10, 199, 222). Wykazy są rzetelnie sporządzone, znajdują odzwierciedlenie w przepisach. Stan prawny jest aktualny i należycie dokumentowany.

Odrębna uwaga dotyczy przypisów. Recenzowana rozprawa jest podzielona na sześć rozdziałów i obejmuje 271 stron. Przy czym przypisy są numerowane w sposób ciągły i dochodzą do numeru 536. To wpływa na komunikatywność tekstu zawartego w przypisach i utrudnia zachowanie zasad ich budowy. Gdyby praca miała być przygotowana do druku sugerowałabym wprowadzenie odrębnych przypisów w każdym rozdziale rozprawy, co poprawi komunikatywność odesłań.

Sposób dokumentowania wywodów jest prawidłowy. Zasady budowy przypisów regulują także kwestię niepowtarzania tej samej pozycji literatury w dwóch następujących po sobie przypisach (ostatnia cytowana pozycja) poprzez wprowadzenie skrótu *ibidem*, czy tamże oraz tego samego autora (ostatni cytowany autor, poprzez skrót *idem*, *eadem*. Autor te zasady zna, ale w korekcie kilka powtórzeń mu umknęło (przypis 213 i 214, 349-350, 356 i 357).

VII. Wnioski

Konkludując stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Piotra Listosa stanowi pozycję wartościową, jest rezultatem rzetelnej, wnikliwej i dojrzałej analizy rodzimego systemu prawnego i jego funkcjonowania. Jawi się też jako bogate źródło informacji dla kreowania rodzimych rozwiązań legislacyjnych. Doktorant wykazał się wysokim stopniem

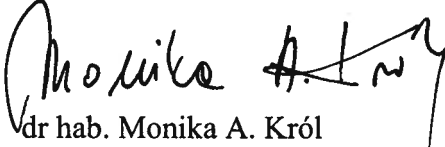
umiejętności w zakresie stanowienia i rozwiązywania problemów o charakterze naukowym, a podjęty problem rozwiązał w sposób w pełni zadawalający. Wielokrotnie jego oceny i uwagi są trafne i świadczą o dobrym zrozumieniu zagadnienia i dojrzałości sądów naukowych (np. 199, 222, 224-230).

Wykorzystana w pracy literatura przedmiotu, jak i orzecznictwo sądowe, świadczą o dobrej znajomości przez Doktoranta poglądów doktryny, jak i linii orzecznictwa, co jest wymagane przy tego rodzaju kompleksowej analizie prawnej tak złożonej problematyki badawczej. Widać także duże doświadczenie praktyczne Doktoranta, jego umiejętność prowadzenia wywodu prawniczego, jasność argumentacji, biegłości w posługiwaniu się szerokim materiałem normatywnym, a także liczne odniesienia do praktyki stosowania prawa. Tej jednoznacznej pozytywnej oceny nie podważają uczynione uwagi, dotyczące zagadnień szczegółowych, czy drobne uwagi dotyczące kwestii warsztatowych, podniesione w niniejszej recenzji w intencji ich poprawy przy ewentualnym przygotowaniu pracy do druku.

VIII. Konkluzja

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska spełnia ustawowo określone wymagania dla rozpraw doktorskich i może stanowić podstawę dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Łódź, dnia 22 stycznia 2019 r.

dr hab. Monika A. Król